

IGNAC KRISTIJANOVIĆ (1796–1884) I NJEGOV POKUŠAJ PREVOĐENJA SVETOGA PISMA

Josip PERCAN

Tradicija prevođenja Biblije u Hrvata nije kod nas još uvijek dovoljno istraženo područje. O tome ima dosta radova i u prošlosti (Jagić, Fancev i dr.) i u naše vrijeme, osobito nakon pojave novog prijevoda Biblije, u Zagrebu 1968. godine. Spomenimo samo studiju dr. J. Fućaka *Šest stoljeća hrvatskoga lekcionara u sklopu jedanaest stoljeća hrvatskoga glagoljaštva* (1975) i disertaciju dr. T. Vojnovića *Prevođenje cjelovite Biblije u Hrvata do prve tiskane Biblije 1831. godine* koju je obranio na Rimokatoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu 1976. godine. Ovi radovi, što je razumljivo, ne posvećuju dovoljno pažnje svim ljudima i svim nastojanjima u toj višestoljetnoj povijesti „pokušaja prevođenja”.

Jedan od tih, silom prilika „zanemarenih” ljudi, koji zaslužuje više naše pažnje jest Ignac Kristijanović. Znalcima hrvatske povijesti 19. st. on nije nepoznat, ali redovito se o njemu govori kao o kajkavskom književniku i konzervativnom oponentu ilircima. Ovdje bih želio barem malo rasvijetliti drugu stranu Kristijanovićeve rada, osobito njegovu aktivnost oko prevođenja i izdavanja Svetoga pisma na kajkavsko narječje u prvoj polovici prošlog stoljeća. Kristijanović nije uspio prevesti čitavu Bibliju, između ostalog i zato što je u međuvremenu bio tiskan Katančićev cjelovit prijevod u Budimu 1831. godine, ali je ipak njegov pokušaj u svojoj osobitosti zanimljiv i stoga zaslužuje ove retke.

ZIVOT

Ignac Kristijanović¹ rodio se u Zagrebu, 31. srpnja 1796. godine, od oca Ivana Jurja Kristiana i majke Margarete Posilović.² Otac mu je bio pekar, poznat pod

¹ Kristijanović se za života različito potpisivao. Ime mu najčešće nalazimo pisano kao Ignaz, Ignac i Ignjat. On sam najčešće je pisao – Ignac.

U početku svoje radove potpisuje prezimenom Kriztian ili Kristian, a negdje između 1830. i 1832. god. daje svom prezimenu hrvatski oblik. Nalazimo ga pisana u više pravopisnih verzija, a najčešće kao – Kriztianovich i Kristianović. Ja sam se opredijelio za onaj način kojim je pisala Olga ŠOJAT u djelu „Život i rad Ignaca Kristijanovića” u *Rad JAZU*, knjiga 324, Zagreb 1962, str. 63–114. Izuzetak sam činio kad sam preuzimao direktne navode od drugih autora.

² Pasarić naziva Ignacova oca Josip, a majku Margareta Bosilović. Usp. J. PASARIĆ, „Posljednji borac za kajkavštinu”, u povodu 51-godišnjice smrti kanonika I. Kristijanovića, u:

imenom „Deutschbek“. Imao je kuću i mlin na Krvavom mostu.³ Ignacova majka Margareta bila je po majci polusestra uglednom župniku jastrebarskom i književniku Tomi Mikloušiću.

Ta je činjenica, po svemu sudeći, uvelike utjecala na njegov životni put. Vjerojatno je Toma Mikloušić utjecao da se mladi Ignac, po svršetku gimnazije, opredijeli za studij bogoslovije u Zagrebu. Ignac je provodio kod Mikloušića svoje školske praznike i tamo mu je ujak govorio „ob uzvišenoj ljubavi domovine“ i nagovarao ga „da se literaturi posveti, nadajući se tako u vlastitoj krvi naći zamjenika na književnom polju.“⁴

Za svećenika je zaređen 4. srpnja 1819. godine. Nakon toga bio je kapelan u Radoboju, u Krapini i u Zagorskim Selima. Godine 1823. postao je kapelan u župi sv. Marka koja je „najstarija i najznamenitija župa zagrebačka. Uz to je i najodličnija župa kraljevstva Hrvatskoga.“⁵ Od 1831. do 1834. godine bio je duhovnik u zagrebačkom sjemeništu. „Ovdje se mogao veoma posvetiti literaturi, nego kao kapelan.“ /.../ „U to vrijeme neumorni bijaše on pomagač P.J. Šafarika...“⁶

Godine 1834. postao je župnik u Kapeli nedaleko od Bjelovara. Tu je ostao sve do 1852. godine, kada je ponovno došao u Zagreb pošto je godinu dana ranije (1851) bio imenovan kanonikom. Od 1853. do 1855. bio je vrhovni školski nadzornik. Godine 1858. imenovan je čazmanskim arhidakonom. Godine 1863, po Šatvarovoj smrti, postade kanonikom lektorom zagrebačkog Kaptola, a 1870. odlikovan je čašću naslovnog omiškog biskupa.⁷

Umro je u Zagrebu u dubokoj starosti 16. svibnja 1884. godine.

KRISTIJANOVIČEV LIK

Kristijanović je bio istaknut lik u Hrvatskoj svoga vremena. U mladem periodu, u jeku ilirskih borbi, imao je zbog svoga konzervativnog stava mnogo protivnika. Ipak i njima je imponirao kao veliki rodoljub i kao marljivi književni radnik. U zadnjem periodu svoga života uživao je opće simpatije.⁸ Poradi svega toga o njemu

Zagorski list 2 (1935), br. 38, str. 2. Kukuljević Ignacovu majku naziva Margareta Pasilović. Usp. I. KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI „Prinesci za povijest...“ u: *Arhiv za povjestnicu jugoslavensku*, knjiga XII, Zagreb 1875, str. 56.

Riječ je vjerojatno o pogrešnom čitanju matica krštenih župe sv. Marka koje se čuvaju u Državnom arhivu Hrvatske u Zagrebu; usp. ŠOJAT, n. dj., str. 69, bb. 17 i 20.

3 KUKULJEVIĆ, n. dj., 56.

4 I. TKALČIĆ, Ignat Kristijanović hrvatski pisac, u: *Pozor*, 1884, br. 118, str. 2.

5 I. ŠKREBLIN, Pastorizacija u Zagrebu kroz 18. i 19. stoljeće. Posebni otisak iz Zbornika zagrebačke biskupije 1094–1944, Zagreb 1944, str. 752.

6 TKALČIĆ, n. dj., 2. Usp. I. ŠKREBLIN, Odgoj i nastava u zagrebačkom sjemeništu 1578.–1900. Posebni otisak iz Zbornika zagrebačke biskupije 1094.–1944, str. 692: „Osim tjednih izpovijedi klerika i nedjeljne i blagdanske ekshortacije na duhovnika nisu stavljeni veći zahtjevi.“

7 ŠOJAT, n. dj., 71.

8 I. TKALČIĆ, Ignat Kristijanović hrvatski pisac (II. nast.), u: *Pozor*, 1884, br. 119, str. 2: usp. ŠOJAT, n. dj., 85 i 87.

se dosta pisalo još za života, a posebno u vrijeme njegove smrti, te prigodom pedesetogodišnjice smrti. Nakon drugog svjetskog rata samo se jednom o Kristijanoviću opširnije pisalo. Učinila je to Olga Šojat u studiji *Život i rad Ignaca Kristijanovića* koju ovdje često navodim.

Kristijanović se politikom nije nikada aktivno bavio,⁹ ali je bio i te kako angažiran na socijalnom planu. Veliku popularnost među svećenstvom svoga vremena stekao je *Blagorečjima za vse celoga leta nedelje*. Vjerojatno je ta činjenica utjecala na to da ga je biskup Alagović postavio za duhovnika u sjemeništu. Bilo je to uvijek vrlo važno i povjerljivo mjesto.

Kristijanović se osobito angažirao u periodu župnikovanja u Kapeli kraj Bjelovara, kad je (od 1834. do 1850.) izdavao kalendar *Danica zagrebečka*. U ocjeni ovog kalendara suvremeni autori jednako kao i kasniji ocjenjivači odreda ističu njegovu zanimljivost i popularnost. „Da je ovaj koledar doista u narodu obljubljen i vrlo čitan bio”, piše Tkalčić, „da me i moja najmladja lieta nebi toga sjećala, to dobro znadem kao bivši odbornik sv. Jeronimskoga društva, da se naročito sadanjemu društvenomu koledaru radi toga dalo ime 'Danica', da se priljubi puku poradi Kristijanovićeve 'Danice'.”¹⁰ Slično misli i Olga Šojat: „Kristijanovićeve je *Danica* nadmašila sve naše dotadanje kalendare na hrvatskom jeziku” /.../ Puk je hrvatski „taj kalendar mnogo kupovao i marljivo čitao”¹¹. Razlog popularnosti Kristijanovićeve *Danice* jest njezina zanimljivost. Kristijanović ju je ispunjavao običnom puku korisnim sadržajem. Raznovrsnost sadržaja *Danice* došla je osobito do izražaja u prvim godištima. Gotovo da se čovjek mora čuditi kad pomisli da je Kristijanović to djelo izdavao dok je boravio u provinciji. Olga Šojat, ta vrsna poznavateljica Kristijanovićeve djela, divi se njegovoj karakternosti i ustrajnosti: „Sedamnaest godina života u pustoši, sedamnaest godina rada i – sedamnaest godišta toga kalendara... Za drugoga čovjeka, manje upornoga i discipliniranog, manje oduševljenoga za rad i otpornog, taj niz godina u izolaciji značio bi progonstvo i slom. A on je upravo u tim godinama razvio najveću svoju djelatnost.”¹²

U *Danici* je objavljivao mnoštvo prijevoda iz raznih evropskih publikacija, mnogo pjesama, mnoštvo gospodarskih i drugih korisnih savjeta. Od 1839. godine započinje u *Danici* objavljivati i pojedine dijelove Biblije.

Kristijanović je veliki rodoljub – „istinski domorodec” – kako se potpisao u svom prvom tiskanom djelu.¹³ Pred očima mu je neprestano „prosvjeta puka i uzdizanje narodnog jezika”.¹⁴

9 Ondjc, 72.

10 TKALČIĆ, Ignat Kristijanović ... (II. nast.), n. dj., 2.

11 ŠOJAT, n. dj., 70.

12 Ondjc, n. dj., 70.

13 TKALČIĆ, Ignat Kristijanović ... (I. nast.), n. dj., 2.

14 ŠOJAT, n. dj., 73.

Kao kajkavskog književnika Kristijanovića neki ubrajaju među ilirske književnike¹⁵ zbog vremena u kojem je živio i radio, a drugi¹⁶ u period do preporoda, „jer poprijeko sve ono što je on radio za Gajevih vremena i poslije do svoje smrti, uvijek pripada više ovom vremenu, nego vremenu, koje se s pravom mora nazivati doba preporodno”.¹⁷ Zapravo „po jeziku (...) i sadržaju svojih djela Kristijanović nastavlja rad starijih kajkavskih pisaca; po načinu svoga rada i po svom cilju on je sasvim blizak ilircima”.¹⁸

Kristijanovićeve se književni rad može podijeliti u tri perioda:

1. do smrti Mikloušičeve (1833);
2. do 1850. godine;
3. do smrti (1884).¹⁹

Prvi je period vrijeme kapelanovanja kod Sv. Marka i „duhovništva” u zagrebačkom sjemeništu, uz sigurno česte kontakte s ujakom T. Mikloušičem, župnikom jastrebarskim. U to vrijeme Kristijanović izdaje uglavnom nabožnu literaturu od koje sigurno po književnoj vrijednosti odskaču *Blagorečja...* (1830), premda je riječ o kompilatorskom djelu.²⁰

Drugi period treba povezati s nekoliko činjenica: – smrt ujaka Mikloušića, njegovog velikog zaštitnika i inspiratora;

- česti pismeni kontakti s B. Kopitarom;
- župnikovanje u Kapeli;
- izdavanje *Danice zagrebečke*.

Na prvo mjesto u opisivanju ovog drugog perioda stavio sam Mikloušićevu smrt zato što je do tada on imao na Kristijanovića najjači utjecaj. Kristijanović je ujakovu želju shvatio kao vlastiti životni poziv. Ovaj period, do otprilike 1850. godine, kada prestaje izlaženje *Danice* i započinje njegov uspon u častima, karakterizira vrlo plodan književno-pastoralni rad. Pod konac ovog perioda Kristijanović je shvatio da je besmisleno ustrajati na starom pravopisu, pa je 1847. godine uveo u svoja izdanja novi!

Početak *trećeg perioda* poklapa se s njegovim ponovnim dolaskom u Zagreb. To je već vrijeme starosti i književne dekadence. Čini se da je Kristijanović shvatio kako je borba za kajkavski kao književni jezik izgubljena i da su mlađi odnijeli pobjedu, pa se povukao iz aktivnog sudjelovanja u književnom radu. Bio je prestar da se uspješno nosi s mladom generacijom, a preponosan da prizna pobjedu ilirci-

15 Tako npr. V. RUDOLF, Ignjat Kristijanović – o 50-godišnjici smrti, u: *Hrvatska straža* 6 (1934), br. 141, str. 4.

16 Tako npr. Đuro ŠURMIN, *Hrvatski preporod I. Od godine 1790. do 1836*, Zagreb 1903, str. 74.

17 Ondje, 74.

18 ŠOJAT, n. dj., 94.

19 Usp. ondje, 69.

20 Ondje, 81.

ma. Osim *Žitka sveteh mučenikov*, ne može se izdvojiti u ovom periodu ništa što bi bilo stvaralački posebno vrijedno.

UTJECAJI NA KRISTIJANOVIĆA

Kao što je već rečeno, najsnažniji je utjecaj na Kristijanovića u mladosti imao Toma Mikloušić (1767–1833), njegov ujak i „prezaslužni pisatelj kajkavski”.²¹ Olga Šojat doslovno čak veli: „Svojega tridesetak godina mladog rođaka Mikloušić je u prvo vrijeme upravo vodio kroz život.”²² On ga je upoznao s P. J. Šafarikom i B. Kopitarom, s kojima se Kristijanović dopisivao.²³ I s jednim i s drugim Kristijanović je godinama surađivao. Tako je za P. J. Šafarika, tada profesora na novosadskoj gimnaziji, u vrijeme dok je bio sjemenišni duhovnik, prepisivao neke slavenske rukopise u pravoslavnoj akademskoj biblioteci u Zagrebu, te prikupljao za njega neke zbirke pjesama,²⁴ i s klericima ih prepisivao.²⁵

U međuvremenu se Šafarik upoznao s Gajem, te je, osobito u periodu od 1831. do 1835. godine, često s njime kontaktirao i nastojao ga spriječiti da u mladenačkom žaru ne učini pogrešan korak, konkretno – da ne prekine sve veze sa starijim književnicima.²⁶ „Šafarik je priznavao rad Ljudevita Gaja koji je išao za zajedničkim književnim jezikom”,²⁷ a Kristijanović je ostajao vjeran svom kajkavskom narječju. Pridoda li se tome još i činjenica da se Kristijanović dopisivao s Kopitarom, koji je u ono vrijeme kao cenzor i činovnik u dvorskoj knjižnici u Beču bio veoma ugledan i utjecajan čovjek, postaje jasno zašto je Kristijanović raskinuo vezu sa Šafarikom.

Kristijanović se dopisivao s Kopitarom još za Mikloušićeva života, ali čini se da mu u početku nije bio baš osobito naklonjen, jer ga ovaj mora moliti da mu odgovori na pismo.²⁸ Ali nakon Mikloušićeve smrti, godine 1833, i nakon Šafarikova preseljenja iz Novog Sada u Prag, iste godine,²⁹ Kristijanović se priklonio Kopitaru koga Ivša Tkalčić naziva „zakleti neprijatelj probudene ilirske ideje i težnjah”.³⁰ Ostao je pod njegovim utjecajem sve do Kopitarove smrti 1844. go-

21 Novi grobovi (rubrika), u: *Ljubljanski zvon*, 4 (1884), br. 6, str. 382.

22 ŠOJAT, n. dj., 93.

23 Usp. TKALČIĆ, Ignat Kristijanović ... (I. nast.), n. dj., 2.

24 Ondje, 2; Usp. KUKULJEVIĆ, Prinesci ..., n. dj., 90 (Šafarikovo pismo Kristijanoviću od 26. III. 1832.).

25 Usp. KUKULJEVIĆ, Prinesci ... n. dj., 82 (Šafarikovo pismo Kristijanoviću od 20. X. 1831.).

26 Usp. ĐURO ŠURMIN, Bilješke za hrvatski preporod, Zagreb 1902, str. 8–10.

27 V. RUDOLF, Ignjat Kristijanović ..., n. dj., 4.

28 Usp. TKALČIĆ, Ignat Kristijanović ... (I. nast.), n. dj., 2.

Usp. KUKULJEVIĆ, Prinesci ..., n. dj., 81 i 94. (Kopitarovo pismo Kristijanoviću od 10. VI. 1831. ovako završava: „Vale et rescribe”, a pismo pisano „oko god. 1832”, prema Kukuljevićevoj naznaci, ovako završava: „Rogo me illi quoque digneris commendare et rescribere.” Kasnija Kopitarova pisma Kristijanoviću nemaju više ovakvih završetaka!)

29 TKALČIĆ, Ignat Kristijanović ... (II. nast.), n. dj., 2.

30 Ondje, 2.

dine. „Kopitarovom smrću oslobodio se je Kristijanović jednoga napastnika, a kamo sreće, da nikada za njega ni doznao nije.”³¹ Ovo Tkalčićevo mišljenje zvuči možda malo preoštro, ali ostaje zanimljiva činjenica da je Kristijanović tri godine nakon toga počeo pisati Gajevim pravopisom!

Ima još jedna veza, jedno dugo prijateljstvo na koje treba ovdje upozoriti. To je veza s tiskarom Franjom Županom koji je bio ugledna osoba i za svoje vrijeme „jedini tiskar-knjižničar Hrvat u Zagrebu”.³² Župan je, međutim, bio mađžaron i „predsjednik zagrebačkog Kasina”³³ koji su osnovali mađžaroni kao protutežu ilircima 1841. godine. Kristijanović je u njegovoj tiskari tiskao gotovo sva svoja djela. Župan je bio pobornik starog pravopisa i kajkavskog narječja i kao takav u oporbi ilircima, pa se našao na istoj liniji kao i Kristijanović. Osim toga, Župan je bio rodom iz Bjelovara kraj kojeg je Kristijanović dugo župnikovao. Župan je umro 1847. godine, iste godine kada je Kristijanović u svoja djela uveo novi pravopis.

Kristijanović je dakle prijateljevao s dva protivnika ilirstva: s Kopitarom i sa Županom, ali ne smijemo misliti da je zbog toga bio manje rodoljub i manje iskreni Hrvat.³⁴

BORBA ZA JEZIK I PRAVOPIS ILI OPORBA ILIRCIMA

Činjenica je da je Kristijanović do kraja života ostao pobornikom i zastupnikom kajkavskog narječja. Zauzimao je dakle konzervativan stav prema mladoj hrvatskoj inteligenciji koja se bila okupila oko Ljudevita Gaja. Bili bismo nepravedni prema ovom velikom hrvatskom rodoljubu iz prošlog stoljeća ako tu činjenicu ne rasvijetlimo.

Kristijanović je već od rane mladosti bio oduševljen književno-rodoljubnim djelovanjem svog ujaka Mikloušića, koji je tada bio „skoro jedini kajkavski pisac”.³⁵ Osim toga, Mikloušić je važio kao učen čovjek koji je uživao i veliko povjerenje zagrebačkog biskupa Maksimilijana Vrhovca. Mikloušić je bio važna osoba u biskupovom planu da se prevede Biblija na narodni jezik.³⁶ On je sakupio mnogo narodnog blaga i sve je oporukom ostavio Kristijanoviću.³⁷ Kristijanović je tu ujakovu književnu ostavštinu shvatio kao „amanet” i upotrebljavao ju je u svom književnom radu, osobito u *Danici zagrebečkoj*.

31 TKALČIĆ, Ignat Kristijanović ... (II. nast.), n. dj., 2.

32 VI. PRESTINI, Župan Franjo ... u: St. prof. STANOJEVIĆ, *Narodna enciklopedija...*, knjiga IV, Zagreb, 1929, str. 1352.

33 ŠOJAT, n. dj., 74.

34 Ondje, 74.

35 TKALČIĆ, Ignat Kristijanović (I. nast.), n. dj., 2; usp. Novi grobovi ... u: *Ljubljanski zvon*, 4 (1884), br. 6, str. 382.

36 Usp. KUKULJEVIĆ, Prinesci ..., n. dj., 54;

Tadej Stj. VOJNOVIĆ, Prevođenje cjelovite Biblije u Hrvata do prve tiskane Biblije 1831. godine, dokt. disert. (rkp.), Zagreb, 1976, str. 148.

37 TKALČIĆ, Ignat Kristijanović ... (I. nast.), n. dj., 2.

Kad su Gaj i ostali iz njegova kruga nastupili s ilirskom idejom, Kristijanović je to doživio kao napad na sve što je on smatrao hrvatskim. Kada je pak, pod utjecajem Kopitarovim, razumio da iza Gajevih ideja u mnogo čemu stoje Šafarik i Kollar, ljudi opojeni panslavističkom idejom i svime prije negoli istinskim rodoljubljem kakvo je bilo potrebno u taj čas Hrvatima,³⁸ Kristijanović je definitivno stupio u kolo protivnika ilirskog pokreta, zatvorivši pritom oči pred nekim njemu sigurno stranim Kopitarovim i Županovim idejama, odnosno idejama mađžarona.

Vjerojatno je takvom njegovom stavu pripomoglo i tadašnje političko stanje u monarhiji u kojoj su vršili jak pritisak na Hrvatsku, čas iz Pešte, čas iz Beča, a i jedni i drugi gledali krivim okom na nacionalno buđenje Slavena.³⁹

Kristijanović je, jamačno kao i mnogi drugi, posebno među svećenstvom,⁴⁰ gledao na to kao na srljanje u propast. Isto je tako, možemo pretpostaviti, morao gledati i na kontakte iliraca s Karadžićem i Daničićem i na njihov kasniji ustupak Vukovim načelima u Bečkom dogovoru 1850. godine.

Ostaviš u toj borbi sam, Kristijanović je 1847. uveo novi pravopis, ali nije htio odstupiti „niti od svoje popularne kajkavščine, niti od svojega hrvatskega imena”.⁴¹ Od kajkavskog narječja nije odstupio vjerojatno zato što drukčije nije ni znao pisati,⁴² a bio je već i prestar za neke bitne promjene. On je nastavio pisati svojom lijepom kajkavštinom tako da se Kristijanovića „po ljepoti stila i bogatstvu izraza (...) može ubrojiti među one kajkavske pisce, kod kojih je to narječje postiglo vrhunac”,⁴³ „te da se je latio štokavštine bio bi prilično potamnio Ilirce (...) jer su oni većinom pjesmice pisali”.⁴⁴

RAD NA PREVOĐENJU BIBLIJE VRHOVČEVA INICIJATIVA I SUVREMENI POKUŠAJI

Maksimilijan Vrhovec (1752–1827), „jedan od najznamenitijih zagrebačkih biskupa”⁴⁵ u ovom periodu, bio je pokrenuo akciju da se u Zagrebu prevede čita-

38 Ivan ESIH, Hrvatski kajkavski književnik I. Kristijanović i B. Kopitar, u: *Obzor* 79 (1939), br. 61, str. 2; ŠOJAT, n. dj., 89.

39 To je vrijeme dvaju apsolutizama – Metternichova i Bachova; to je vrijeme osnivanja „Kasina” (1841) u Zagrebu; to je vrijeme zabrane ilirskog imena i grba (1843); to je vrijeme burne 1848. godine i mađarske pobune... O tome usp. ŠURMIN, Hrvatski preporod ... I, n. dj., 42–43; ŠURMIN, Bilješke ..., n. dj., 7–29; F. ŠIŠIĆ, Pregled povijesti hrvatskoga naroda, Zagreb, 1962, str. 393–433.

40 Franjevac Kajo Agjić, tada na službi u Vukovaru, prigovarao je Gaju što je uz ime ilirsko spominjao „Kranjsku, Korušku, Štajersku”, a pogotovo još i turske pokrajine „kanoti Bulgariju, Serviju, Crnu Goru etc., dignuvši grb polumiseca i zvizde kano štit”. Usp. Hrvatski narodni preporod, I. u: *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knjiga 28, Zagreb, 1965, str. 47.

41 Novi grobovi ..., u: *Ljubljanski zvon* 4 (1884), br. 6, str. 382.

42 Fran IVEKOVIĆ, Nešto o Kristijanoviću, u: *Vienac* 23 (1891), br. 50, str. 798.

43 ŠOJAT, n. dj., 82.

44 O Kristijanoviću kao književniku, u: *Sloboda* 7 (1884), br. 118, str. 3.

45 J. BUTURAC – A. IVANDIJA, Povijest katoličke Crkve među Hrvatima, Zagreb, 1973, str. 228.

va Biblija. U tu svrhu organizirao je godine 1819. kolektiv od šest prevodilaca.⁴⁶ Taj Vrhovčev pokušaj valja promatrati i ocjenjivati u sklopu njegova općeg religioznog i nacionalnog nastojanja. Vrhovec se hrabro i ustrajno borio protiv vala mađarizacije i protiv kratkovidnog pokušaja hrvatskoga plemstva da se mađarskom jeziku odupru braneći latinski kao službeni jezik u Hrvatskoj.⁴⁷ Ali Vrhovčev pokušaj da se prevede Biblija nije išao mnogo dalje od početka.

Iz tog perioda sačuvano je nekoliko rukopisa prijevoda raznih knjiga Svetoga pisma:

- *Psalmi* iz 1816. godine i *Lamentacije proroka Jeremije* iz 1820. od Antuna Vranića;
- *Knjiga Jobova* od I. N. Labaša;
- *Novi zavjet* od I. Ruperta Gusića
- i *Poslanica Filipljanima* od Ivana Birlinga.⁴⁸

Ako tražimo makar neki „tiskani plod“ te Vrhovčeve zamisli, onda recimo da su u vrijeme njegova episkopata tiskana dva kajkavska lektionara: jedan 1807. i drugi 1819. godine. To drugo izdanje priredio je Toma Mikloušić.⁴⁹

Pod konac života, možda nakon neuspjeha s „grupom šestorice“, izabrao je Vrhovec Mikloušića, tada poznatog književnog radnika, da on „prevede Sveto pismo na jezik kajkavsko-hrvatski“.⁵⁰ Mikloušić je tada tražio da ga biskup imenuje kanonikom, „jer da kao župnik nema zato vremena“,⁵¹ ali Vrhovec je ubrzo umro, pa je i taj plan propao.⁵² Da je plan i uspio, misli Kukuljević, ne bi posebno obogatilo hrvatsko-kajkavsku književnost, jer Mikloušić nije za to imao dovoljno stručne spreme.⁵³

Ne zna se da li je Mikloušić za života već nešto uspio prevesti,⁵⁴ ali riječ je bila svakako o vrlo konkretnim planovima. Kristijanović je naslijedio Mikloušićevu knjižnicu sa svim rukopisima. Sve je obilno koristio u svom književnom radu. Je li naslijedio i neki rukopis prijevoda koje knjige Svetoga pisma, nije poznato. Svakako, Kristijanović je vrlo dobro bio upoznat s Mikloušićevim planovima, te je smatrao svojom dužnošću nastaviti ujakovo djelo i na književno-stvaralačkom i na prevodilačkom planu.

46 Vj. ŠTEFANIĆ, Biblija – hrvatski prijevod ..., u: *Hrvatska enciklopedija*, svez. II, Zagreb, 1941, str. 493; VOJNOVIĆ, Prevođenje ..., n. dj., 148.

47 Usp. BUTURAC – IVANDIJA, n. dj., 229.

48 Usp. Vj. JAGIĆ, Die serbokroatischen Übersetzungen der Bibel im Ganzen oder einzelner Teile derselben, u: *Archiv für Slavische Philologie*, Band 34, Heft 3–4, Berlin, 1913, str. 497–532; ŠTEFANIĆ, n. dj., 493; VOJNOVIĆ, n. dj., 148.

49 Usp. P. J. ŠAFARIK, Geschichte der südslavischen Literatur... vo. 2, Prag, 1865, str. 353; Jerko FUČAK, Šest stoljeća hrvatskoga lektionara..., Zagreb, 1975, str. 266.

50 KUKULJEVIĆ, Prinesci ..., n. dj., 54; usp. ŠURMIN, Hrvatski preporod ..., I, n. dj., 56; ŠOJAT, n. dj., 80.

51 ŠURMIN, Hrvatski preporod ..., I, n. dj. 56.

52 KUKULJEVIĆ, Prinesci ..., n. dj., 54.

53 Ondje, 54.

54 ŠOJAT, n. dj., 80.

Kristijanovićev je prevodilački biblijski opus pozamašan. On je jedini, barem djelomično, ostvario zamisao biskupa Vrhovca da se prevede i izda čitava Biblija. Preveo je i objavio velik broj biblijskih knjiga.

Tražeci poticaje za tako ustrajan rad, i ovdje moramo na prvom mjestu spomenuti Mikloušića koji je izvršio presudan utjecaj na mladog Kristijanovića. Mikloušić se nije posebno istakao na književnom planu, barem ne u usporedbi s vremenom iliraca, ali je ipak u svoje vrijeme smatran „doajenom” kajkavske pisane riječi.⁵⁵ Radio je u kompilatorskom stilu, a u svemu ga je vodio narodni duh.⁵⁶ To isto, a osobito ovo potonje, karakteristično je i za Kristijanovića. Kristijanović je htio izvršiti „zadatak koji je bio postavljen pred Mikloušića, pa da tako oda počast sjeni čovjeka kojega je toliko cijenio”. Osim toga, htio je doskočiti željama Crkve i „u krajnjoj liniji – da zadovolji i svoju nutarnju potrebu”.⁵⁷

Kristijanović je veći dio svoga aktivnog života proveo direktno među pukom i zato je jako dobro poznao njegovo imovinsko stanje, a mogao je također dobro ocijeniti koje su njegove najpreče potrebe. Zato se odlučio za rad bez zvonkih naslova i bez opsežnih svezaka, jer puk je hrvatski tako siromašan „da sebi potrebne knjige baš niti poleg svoje najbolje volje ne more kupiti”.⁵⁸ Vjerojatno je to razlog da se Kristijanović nije odlučivao niti na objavljivanje većih odlomaka Svetoga pisma.

Takva je Kristijanovićeva intencija bila također jedan od glavnih razloga za njegovu tvrdokornu nepomirljivost prema ilircima – sve dok su ga snage služile.

VEZA S BARTOLOMEJOM KOPITAROM

U takvim svojim nastojanjima naišao je Kristijanović na svesrdnu podršku uglednog Kopitara s kojim se upoznao i došao u vezu preko Mikloušića. Kopitar ga je u svojim pismima, koje je objavio Kukuljević u *Arhivu za povjestnicu jugoslavensku* godine 1875,⁵⁹ neprestano poticao da radi na tome da i kajkavski Hrvati dobiju svoju Bibliju. Već svi narodi imaju svoje prijevode Biblije, „jedino slavni Ilirci nemaju nijedan”.⁶⁰ Čak i „siromašni Kranjci imaju dva izdanja Biblije i tri Nova Zavjeta. Vi biste mogli još bolje imati.”⁶¹ To Kopitar piše u pismu u kojem

55 Usp. Novi grobovi ..., u: *Ljubljanski zvon* 4 (1884), br. 6, str. 382; ŠURMIN, Hrvatski preporod ... I, n. dj., 57; PASARIĆ, Posljednji borac ..., n. dj., 2.

56 Usp. M. KOMBOL, *Poviest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*, Zagreb, 1945, str. 397.

57 ŠOJAT, n. dj., 80.

58 I. KRISTIJANOVIĆ, Nekaj o horvatskom jeziku, u: *Danica zagrebecka* za (...) leto 1848, str. 119; ŠOJAT, n. dj., 81.

59 KUKULJEVIĆ, *Prinesci* ..., n. dj., 80–110.

60 Ondje, 81. (pismo od 10. VI. 1831. god.). „Slavni Ilirci” možda je podrugljiva aluzija na naslov Katančićeva prijevoda Biblije: „...sada u jezik Slavno-Illyrčki izgovora Bosanskog prinesheno...”

61 Ondje, 94. (pismo „oko god. 1832.”): „Haben doch die armen Krajnczi 2 Bibel – Auflagen und 3 vom N. Testament. Ihr könnt es viel besser haben.”

pita Kristijanovića da li je primio prvi svezak „Katančićeve ilirske Biblije”. To je „u svakom slučaju veoma dobrodošlo izdanje za sve Ilire”,⁶² ali šteta je da je ili sam Katančić ili korektor u prijevod uvrstio „skandalozni Reljkovićev-njemački pravopis”.⁶³ Zato Kopitar nagovara Kristijanovića da nastoji da i kajkavski Hrvati dobiju Sveto pismo u svom narječju koje je najbolje sačuvalo jezik Ćirila i Metoda iz IX. st.

Ako se ne može prevesti čitavo Sveto pismo, neka se uznastoji izdati barem Novi zavjet, prijevod zagrebačkog kanonika Stjepana Korolia (+ 1825). Zato ne bi trebalo tražiti mecenu, jer bi se samo vrlo brzo isplatilo.⁶⁴ Iduće godine Kopitar se opet vraća u svojim pismima na tu temu i ponovno pita Kristijanovića „zašto se ne tiska Korolijev prijevod?”⁶⁵

Ista se tema javlja i u prepisci iz godine 1838, kada je inače prevladavala tema o Gaju. Kristijanović je vjerojatno objasnio Kopitaru stanje u Hrvatskoj i mogućnosti za izdavanje Biblije ili Novog zavjeta, pa mu Kopitar veli da bi bilo dobro dati puku jednu biblijsku povijest prije nego se tiska Novi zavjet.⁶⁶ Te iste godine u pismu od 11. IX. Kopitar piše o „Šmidtovoj biblijskoj povijesti” koja je već prevedena na „kranjski”.⁶⁷

„Dajte vašim zemljacima dobre knjige” * – piše Kopitar Kristijanoviću 11. IX. 1838. – „to je najbolji način suprotstavljanja Gaju i njegovim sljedbenicima.”⁶⁸ Takav će rad biti najbolje oružje u borbi protiv gajevaca i njihovih protestantskih kolovođa.⁶⁹ Treba raditi, a njih pustiti neka stradaju „propriae stultitiae gladio”.⁷⁰

62 Ondje, 80. (pismo od 10. VI. 1831): „Haben Sie schon den seit ein paar Monathen erschienen I-Band von Katanich's illyrischen Bibel, dialecto Bosnensi, erhalten? Er ist allerdings eine sehr willkommene Erscheinung für alle Illyrier...”; usp. TKALČIĆ, Ignat Kristijanović ... (I. nast.), n. dj., 2.

63 KUKULJEVIĆ, Prinesci ..., n. dj., 81. (pismo od 10. VI. 1831): „Bey Kattanchich's Uebersetzung ist es nur schade dass entweder er selbst, oder doch der dermalhige Corrector Typi die scandalöse Relkovichisch-schwäbische Orthographie beobachtet hat...”; o tome piše Tomo MATIĆ, Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije preporoda, Zagreb, 1945, str. 52: „Početkom devetnaestog vieka preveo je Sveto pismo na hrvatski Valpovčanin Matija P. Katančić, no ni taj prievod nije za života prevodiočeva ugledao svieta, nego ga je posle Katančićeve smrti fra Grga Čevapović priredio za tisak s uporednim latinskim tekstom Vulgate i bilježkama priznatoga biblijskoga stručnjaka Ignacija Weitenauera (1709–1783). Ali i Čevapovića je pretekla smrt, tako da je Katančićev prievod tiskan tek nastojanjem Čevapovićeve učenika fra Josipa Matzeka uz suradnju fra Adalberta Horvata. (...) Koliko se može suditi po sačuvanim ulomcima Katančićeva rukopisa, tekst Čevapovićeve izdanja se ne slaže posve s prvobitnim Katančićevim tekstom.”

64 Usp. KUKULJEVIĆ, Prinesci ..., n. dj., 81. (pismo od 10. VI. 1831); TKALČIĆ, Ignat Kristijanović ... (I. nast.), n. dj., 2.

65 KUKULJEVIĆ, Prinesci ..., n. dj., 94. (pismo „oko godine 1832.”): „Warum lässt man Korolya's Arbeit nicht drucken?”

66 Ondje, 100. (pismo od 8. VI. 1838): „Eine gute biblische Geschichte wäre vielleicht noch vor dem neuen Testament zu geben. Man gebe den Leuten nur gute Sachen, so werden sie gerne lesen.”

67 Usp. ondje, 102. (pismo od 11. IX. 1838).

68 Ondje, 102. (isto pismo!): „Geben Sie Ihren Landsleuten gute Bücher (...) dass ist das besse Gegenstück gegen Gaj und die Ludoviden.”

Voden spomenutim načelom, Kristijanović je od 1830. pa do 1850. godine, što predstavlja njegov najplodniji period, davao hrvatskom puku gotovo svake godine novo djelo na kajkavskom narječju.

Od godine 1839. Kristijanović je sve češće tiskao poneku knjigu ili samo odlomak iz Svetoga pisma. Zanimljivo je pritom da Kristijanović, osim lekcionara, nije nikada tiskao samu knjigu Svetoga pisma, nego je to uključivao obično kao dodatak životopisu nekog Božjeg ugodnika. Osim toga, Kristijanović je svoje prijevode objavljivao i u kalendaru *Danici zagrebečkoj*.

Ovo je dobar pokazatelj Kristijanovićeve prevodilačkog usmjerenja. On je pastoralac, čovjek koji živi s narodom i voli ga, iako iz svoje provincijalne varošice – Kapele – nije mogao shvatiti nova stremljenja u svom narodu. On bira za objavljivanje samo odlomke koji bi mogli imati konkretnu pastoralnu korist. Tako npr. objavljuje u *Danici* 1839. i 1840. godine samo izbor „pedagoških” redaka iz *Knjige Sirahove* i *Mudrih izreka*. Zbog takve jasno naglašene pastoralne usmjerenosti Kristijanovićeve prijevodi dobivaju novu dimenziju i novu književnu vrijednost.

Pod konac izlaženja *Danice zagrebečke* (prestala izlaziti 1850. god.), biblijski priloz postaju sve češći. Je li to činio zato da u nedostatku drugih priloga ispuni prostor kalendara ili također iz pastoralnih razloga? Olga Šojat misli da je rasplamsavanjem Gajevih ideja Kristijanovića napuštalo sve više njegovih pristaša i suradnika.⁷¹ Vjerojatno je da je Kristijanović posegnuo za odlomcima iz Svetoga pisma u nedostatku drukčijih priloga za svoj kalendar. Valjalo bi međutim ispitati koliko je u toj neospornoj činjenici bila prisutna još jedna druga intencija: koliko je on, naime, tim učestalim prilozima htio zainteresirati javnost za svoje prevodilačko djelo – i možda naći mecenu koji bi mu pomogao da dovrši prijevod i da ga objavi! On sam u *Danici* godine 1848. piše kako nije objavio sve što je imao prevedeno „jedino zbog pomenjkanja stroškov” (str. 117).

Svojim je prijevodima Kristijanović htio dokazati da kajkavsko narječje nije siromašno i neprikladno za književni jezik kad se na njemu i riječ Božja može tako lijepo izraziti. On piše doslovno: „Istina je: Horvatov Knjižestvo je tak malo, da oni do sada vu svojem materinskom jeziku nemaju jošće niti onih knjig, iz kojeh bi se oni mogli navčiti dobrotivnost Boga, preveliku ljubav Ježusa, red dobrog deržanja i prave službe Božje, to je: Svèto Pismo...”⁷² i dalje: „Kaj se pako dotikava siromaštva rečih horvatskoga jezika, morebiti ni tak čisto siromašek i neprikladen, da se vu njem vre sada za podvučenje horvatskoga puka nebi moglo ispisivati potrebne knjige, kak to svedoče po meni vre do sada vu horvatskom jeziku izpisane i izobčene knjige, kak takaj cèlo novoga Zakona, velika pako stran staroga Zakona sveto Pismo vú naš materinski jezik prenešeno...”⁷³

69 Usp. ondje, 103–104. (pismo od 25. I. 1839).

70 Ondje, 103. (pismo od 4. X. 1838).

71 Usp. ŠOJAT, n. dj., 75.

72 Nekaj o horvatskom jeziku, u: *Danica zagrebečka* za (...) leto 1848, str. 114.

73 Ondje, 117; ŠOJAT, n. dj., 91.

JEZIK PRIJEVODA

O tome koliko je jezik kojim je Kristijanović pisao, pa prema tome i jezik njegovih prijevoda biblijskih tekstova, bio lijep i koliko je uspio dokazati svojim djelom da „hrvatski jezik ni čisto siromašek”,⁷⁴ ima raznih mišljenja.

Jedan prikaz Ivekovićeve lekcionara iz godine 1875. donosi ovakav sud o prošlim kajkavskim lekcionarima, dakle i o onima koje je uredio Kristijanović: „Stariji evanđelistari upotrebljavani u zagreb. nadbiskupiji, bili su, naročito od doba Mikloušićeva, pisani skroz nevaljanom kajkavštinom, u kojoj su samo rieči bile hrvatske, i to kojekakve, a slog posve latinski, jer su se prevodioci držali latinskoga teksta rieč po rieč, neobzirući se nimalo na duh jezika hrvatskoga. Odatle se pomalo stvorio nekakva crkvena kajkavština, dosta nerazumljiva i samom kajkavskom puku...”⁷⁵

Negativno mišljenje o Kristijanovićevu jeziku i stilu iznio je također Iveković u *Vienču* godine 1891: „Stil mu je prava njemačko-latinska gužva... Kristijanović je bio podrijetlom Nijemac, a latinski školan i odatle mu njemačko-latinski stil.”⁷⁶

Mislim da je najtočniju ocjenu o Kristijanovićevu jeziku dala Olga Šojat. Ona veli da je njegov jezik „mekan, zvučan i bogat izrazima”.⁷⁷ Ipak u „njegovim djelima ne smijemo tražiti potpunu originalnost i umjetničku vrijednost... Bio je čovjek osrednjih književničkih kvaliteta.”⁷⁸

PASTORALNA VRIJEDNOST PRIJEVODA

Ako i jest teško govoriti o književnoj vrijednosti Kristijanovićevih prijevoda, bez sumnje možemo govoriti o pastoralnoj vrijednosti njegova prevodilačkog opusa za puk kojem je on sve namjenjivao.

U prvom redu treba istaknuti veliku popularnost koju je Kristijanović stekao svojim djelima. U usporedbi s ilircima, svojim suvremenicima, on „kao pučki prosvjetitelj nije manje zaslužan od njih”.⁷⁹ „On nije samo jadikovao nad lošim stanjem hrvatske književnosti, nego je puku pružio (...) toliko priželjkivanu knjigu, i to upravo onakvu kakva mu je trebala”,⁸⁰ a to su bili „molitvenici, životi svetaca, izvaci iz Svetoga pisma, kalendari”⁸¹ i zato je njegov rad „kod puka imao i kulturni i materijalni uspjeh”.⁸²

74 Nekaj o hrvatskom jeziku., n. dj., 117.

75 A. VEBER, Čitanja i Evanđelja..., u: *Zagrebački katolički list* 26 (1875), br. 50, str. 407; usp. FUČAK, n. dj., 278.

76 N. dj., 798.

77 N. dj., 82.

78 Ondje, 95.

79 Ondje, 67.

80 Ondje, 94.

81 Ondje, 81.

82 Ondje, 94.

Neka ovo podupre i jedna mala „statistička” napomena. Kristijanović je objavio četiri izdanja lektionara: 1842, 1851, 1854. i 1858. godine.⁸³ Olga Šojat smatra da se njemu mogu još pripisati izdanja lektionara iz 1831. i 1874. godine.⁸⁴ Osim toga, objavio je što u potpunosti što djelomično još sedamnaest knjiga Svetoga pisma, a neka i u dva izdanja.

Kristijanović ipak nije uspio objaviti čitav prijevod Biblije. Sigurno je važan razlog objavljivanje Katančićeva prijevoda u Budimu 1831. godine. Nakon objavljivanja tog potpunog prijevoda, te nakon konačne pobjede pravopisa na štokavskoj osnovici, postalo je anahrono tiskati čitavu Bibliju za relativno malo kajkavsko područje. Vjerojatno zbog toga Kristijanović nije više mogao naći mecenu koji bi ga financijski podupro u njegovu nastojanju.

POPIS KRISTIJANOVIĆEVIH BIBLIJSKIH DJELA⁸⁵

Tiskana djela

Chtëjenya y Evangeliumi na vsze nedelye y szvètke czéloga léta za potrebuване szlavne Biskupie zagrebeckhe. Na szvetlo van dani z-dopuschenyem preizvishenoga, preszvetloga y preposhtuvanoga gozpodina Juraja Haulik, 78. biskupa zagrebeckhoga. Z-zavjetkom obchinzkeh molitvah, po kojéh szvèta Czirkva nasz vuchi, kaj navlaztito od Boga prosziti, y kaj chiniti moramo, zkupa z-pridavkom juternih, meshnéh, zpovednéh, y oztaleh molitvah. Vu Zagrebu (Naloseni y pritzikani pri F. Suppan), 1842, 17 x 12,2, 417 str. (NSBZ: 32–302.850).

Knyga Tobiasha iz Szvetoga Piszma Ztaroga Zakona na horvatzki jezik prenesena po —, kapelzkem plebanushu. U: *Danica zagrebeckha* za (...) leto 1845, 17,7 x 11, 33–72. str. (NSBZ: 218–149.267 ili R 1690).

Knyga Tobiasha iz Szvetoga Piszma Ztaroga Zakona na horvatzki jezik prenesena po —, kapelzkem plebanushu. Vu Zagrebu, pri Fr. Suppanu, 1845, 17,5 x 11, 40 str. (JA: XXII – 6 – 84.478).

Knyga Judithe iz Szvetoga Piszma Ztaroga Zakona na horvatzki jezik prenesena po —, kapelzkem plebanushu. U: *Danicza zagrebeckha* za (...) leto 1846, 17,7 x 11, 49–96. str.

Tri lizti szvètoga Jànusha apoztola iz Szvetoga Piszma Novoga Zakona na horvatzki jezik preneseni po —, szlavne fare kapelzke plebanushu. Z-pridavkom sivlènya szvèteh apoztolov Janusha y Jakopa ter szvète muchenicze Szabine. U: *Danicza zagrebeckha* za (...) leto 1847, 17,7 x 11, 49–96. str.⁸⁶

83 Usp. ondje, 88–106; FUČAK, n. dj., 267–268 i 354.

84 ŠOJAT, n. dj., 108 i 114.

85 Za popis Kristijanovićevih djela usp. KUKULJEVIĆ, Bibliografija hrvatska, dio I, tiskane knjige, Zagreb, 1860, str. 77–79; KUKULJEVIĆ, Prinesci..., n. dj., 57–59; O Kristianoviću ... u: *Sloboda* 7 (1884), br. 118, str. 3; ŠOJAT, n. dj., 96–114.

86 KUKULJEVIĆ, Prinesci ..., n. dj., 58. On ima ovakav naslov: *Žitek sv. Januša apoštola i njegovih tri listi*. Vu Zagrebu, pri F. Suppanu, 1847. Možda je to posebni otisak iz Danice zagrebeckhe!

Knjiga Ruthe i Jonaša proroka iz Svetoga Pisma Staroga Zakona na horvatski jezik prenešena po —, kotara belovarskoga pod-jaspistru i slavne fare kapelske plebanušu. U: *Danica zagrebečka* za (...) leto 1848, 17,7 x 11, 33–55. str.⁸⁷

Knjiga mudrosti iz Svetoga Pisma Staroga Zakona na horvatski jezik prenešena po —, kotara belovarskoga pod-jašprištu i župniku vu Kapeli. U: *Stolētni horvatski kalendar* ili: Dnevnik stolētni od lēta 1840 do 1940 kažući. Pervič po Tomāšu Mikloušić, negdašnjem plebanušu vu Stenjevcu, ispisan i na svēto van dan; sada pako predelan i popravljen po I.K. ... Vu Zagrebu, naložen po Bratih Župan, Knji-goteršcih i Knjigotiskarcih, 1849, 18,7 x 17,2, 181–235. str. (NSBZ: 154.261).

Čtejenja i Evangeliumi na vse nedēlje i svetke cēloga lēta za potrebuvanje nad-biskupie zagrebečke s zavjetkom občinskih molitvah, po kojeh sveta Cirkva nas vuči, kaj navlastito od Boga prositi, i kaj činiti moramo, skupa s pridavkom juternjih, mešneh, spovedneh, i ostaleh molitvah, na svetlo van dani s dopustjenjem preuzvišenoga, presvetloga, i prepoštovanoga gospodina Juraja Haulika, sedamdeset i osmoga biskupa a pervoga nad-biskupa zagrebečkoga. U Zagrebu (tiskom i troškom Franje Župana), 1851, 17,1 x 12,2, 250 + /4/ str. (NSBZ: 32–16.702 adl. 2; JA XXII – 6 – 80.566).

Čtejenja i Evangeliumi na vse nedēlje i svetke cēloga lēta za potrebuvanje nad-biskupije zagrebečke, s zavjetkom občinskih molitvah, po kojeh Cirkva nas vuči, kaj navlastito od Boga prositi, i kaj činiti moramo, skupa s pridavkom juternjih, mešneh, spovedneh i ostaleh molitvah na svetlo van dani s dopuščenjem uzoritoga i prečastnoga Gospodina kardinala Juraja Haulika, sedemdeset i osmoga biškupa a pervoga nad-biškupa zagrebečkoga. Vu Zagrebu (brzotiskom dra. Ljudevita Gaja), 1858, 16 x 10, 500 + /10/ str. (JA: XX B 7 – 80.612).⁸⁸

Stoletni horvatski kalendar od leta 1849. do 1949. predelan i popravljen po I. K. s Knjigom mudrosti iz Svetoga Pisma na horvatski jezik prenešenom. Vu Zagrebu, pri F. Suppan, 1849, III. izd. u Varašd. kod Platzera, 1866.⁸⁹

Knjiga Tobiaša iz Svetoga Pisma Staroga Zakona na horvatski jezik prenešena... U: *Žitek svēteh mučenikov* z-trudom i marljivostjūm na duhovnu zabav i hasen naroda horvatskoga skupzebran, složen i na svēto van dan po —. Stran 2. Vu Zagrebu, tisk. K. Albrechta, 1871, 23,5 x 15, 222–254. str. (JA: XX B 7 – 80.196).

Muka Gospona našega Jezusa Kristuša. Vu Zagrebu, kod Hühna, 1873.⁹⁰

87 KUKULJEVIĆ, Bibliografija ..., n. dj., 79. Tu je ovakav naslov: *Knjiga Judite*. 1846. takaj *Knjiga Ruthe i Januša (!) proroka*. Vu Zagrebu, pri F. Suppanu, 1848; KUKULJEVIĆ, Prinesci ..., n. dj., 58. ima: *Knjiga Ruthe i Januša (?) proroka*. Vu Zagrebu, pri F. Suppanu, 1848.

88 Na primjerku koji se čuva u JA, na listu ispred nasl. str., Kukuljević je zabilježio: „Na dar primio dne 13/4 866 od prečasnoga g. kanonika zagr. i sastavitelja ove knjige Ignaca Kri-tianović.”

89 Opis knjiga preuzeo sam od KUKULJEVIĆA, Prinesci..., n. dj., 59.

90 Ovo djelo nisam pronašao u zagrebačkim knjižnicama. Opis donosim prema KUKULJE-VIĆU, Prinesci ..., n. dj., 59.

Čtejenja i Evangeliumi (...) s pridavkom juternjih, mešneh, spovedneh, večer-
njih i ostaleh molitvih. Vu Zagrebu (kod Hühna, 1874, sa slikami).⁹¹

*Djela koja se pripisuju Kristijanoviću*⁹²

Čtejenja y Evangeliumi na vsze nedelye y szvètke czeloga léta za potrebuva-
nye szlavne Biskupie zagrebechke. Po Zapovedi y Oblazti Preizvishenoga, Preszvet-
loga, y Prepostuvànoga Gozpodina Alexandra Alagovich, Biskupa Zagrebechkoga.
Z-nova na szvètlo vàn dàna. Vu Zagrebu, Pritzkana vu Ferencza Suppan Szlovar-
niczi, 1831, 17,5 x 10,5, /16/ + 306 + /10/ str. (NSBZ: R – 1800).⁹³

Réchi mudrozti Shalamona kràlya, U: *Danicza zagrebechka* za (...) leto 1839,
17,7 x 11, 1–4. str.

Réchi mudrozti Jesusha szina Szirakovoga. U: *Danicza zagrebechka* za (...) leto
1839, 17,7 x 11, 5–10. str.

Réchi mùdrozti Shalamona kràlya. U: *Danicza zagrebechka* za (...) leto 1840,
17,7 x 11, 2–6. str.

Réchi mùdrozti Jesusha szina Szirakovoga. U: *Danicza zagrebechka* za (...) leto
1840, 17,7 x 11, 6–11. str.

Svèti Peter, apoštolski poglavar, i njegovi dva listi. U: *Danica zagrebečka* za
(...) leto 1849, 17,7 x 11, 25–86. str.

Eliáš prorok, harvatske kraljevine zavetnik (Životopis). U: *Danica zagrebečka*
za (...) leto 1849, 17,7 x 11, 96–104. str.

Svèti Filip, apoštol. Ispis njegovoga življenja. U: *Danica zagrebečka* za (...) leto
1850, 17,7 x 11, 25–30. str.

Svèti Jakop, apoštol, imenovan Menjši, i njegov obćinski list. U: *Danica zagre-
bečka* za (...) leto 1850, 17,7 x 11, 31–56. str.

Svèti Šimun, apoštol /Životopis/. U: *Danica zagrebečka* za (...) leto 1850.
17,7 x 11, 57–58. str.

Svèti Judaš Thaddeuš, apoštol (Životopis). U: *Danica zagrebečka* za (...) leto
1850, 17,7 x 11, 59–61. str.

Svètoga Judaša Thaddeuš obćinski list. U: *Danica zagrebečka* za (...) leto 1850,
17,7 x 11, 61–65. str.

Čtejenja i Evangeliumi na vse nedělje i svetke cěloga lěta za potrebuvanje nad-
-biskupie zagrebačke, na svetlo van dani z-dopusćenjem preizvišenoga, presvetloga,
i prepoštovanoga gospodina Juraja Haulik, sedemdeset i osmoga biskupa zagre-

91 Ovog djela nema u zagrebačkim knjižnicama. Opis sam načinio prema izdanju od god.
1842. kojemu, prema KUKULJEVIĆEVOJ zabilješci (Prinesci ..., n. dj., 58), odgovara i
ovo izdanje; usp. ŠOJAT, n. dj., 106.

92 Riječ je o djelima koja u naslovu nemaju Kristijanovićeve imena, ali ih autori redovito
pripisuju njemu!

93 Usp. FUČAK, n. dj., 267.

bačkoga, a pĕrvoga nad-biskupa zagrebačkoga. Vu Zagreb, tiskom Franje Župana, 1854, 17,7 x 11,5, 136 str. (NSBZ: 159.324).⁹⁴

Rukopisi

KRISTIANOVIĆA Ignaca Prevodi iz Svetoga Pisma.

I. Knyiga Sholtarov (148 listova)

II. Knyiga Prirechjah (8 listova)

III. Knyiga Mudrozti (1 str.)⁹⁵

IV. Knyiga Redovnikaha (71 list + 1 str.)⁹⁶

(Autograf!) (Tako izgleda naslovna stranica ovitka u kojem se nalaze svi ovi prijevodi!). 18,8 x 11,7 (NSBZ: R 3618).

Szvĕti Jesusha Kristusha Evangelium. (Kasnije je nadodano: preveden po —) (Autograf!) 25 x 19,3, 262 str. (NSBZ: R 3516).

I. (Djela apostolska). (Sadržava: 3,2–28, 31)

II. Lízť Szvĕtoga Pavla Apostola na Rimljane. (Del I – XVI)

III. Lízť Szvĕtoga Pavla Apostola na Korintiancze.

IV. Lízť Szvĕtoga Pavla Apostola na Korintiancze.

Drugi. (Sadržava: 1–8, 19). (Autograf!) 23 x 19 (Originalna paginacija počinje četverolistom označenim brojem 53, a svršava četverolistom označenim brojem 82. Naknadna paginacija: 1–120 listova. Rkp. nije kompletan!) (Arhiv JA: IV b 15 /a).⁹⁷

(Psalmi). Psalm LXIV – Psalm LXXI, 26 x 20,2 (paginacija je naknadna – po listovima 1–5 + /7/. Rukopis je nešto drukčiji, ali najvjerojatnije ipak Kristijanovićeve.) (Arhiv JA: IV b 15/b)

(Knjiga Job, prevedena na Kajkavski hrvatski jezik po nekome nepoznatom starijem piscu, a popravljena na gore po —), 32,4 x 20,7 (paginacija je dvostruka: po listovima = 24 lista; naknadna paginacija olovkom = 48 str.). (NSBZ: R 3505).⁹⁸

94 Usp. ŠOJAT, n. dj., 114; Dragutin KNI EWALD, Pred 200 godina, u: *Služba Božja* 4 (1964), br. 1., str. 41–42. (On spominje kao Kristijanovićeve samo lekcionare iz 1842. i 1851. god.); FUČAK, n. dj., 267 (b. 106) i 354. (On smatra da je Kristijanović uredio lekcionare iz 1842, 1851, 1854. i 1858. – ne onaj iz 1831. god.)

95 ŠOJAT, n. dj., 107. – kaže da ovaj rkp. ima osam listova. Zapravo samo je prva stranica tog sveščića od 8 listova Knjiga Mudrosti. Na drugoj stranici počinje već prijevod Knjige Sirahove!

96 ŠOJAT, n. dj., 107. – kaže da rkp. ima 64 lista. Ovamo, međutim, treba ubrojiti i sveščić koji je ona označila kao Knjigu Mudrosti, osim prve stranice. Rkp. *Knyige Redovnikaha* broji dakle u svemu 71 list + 1 stranicu. Na istoj stranici pod br. 5. ona veli: „Ostaci dvaju rukopisa; jedan iznosi 4, a drug 2 lista.” Koliko sam ja uspio ustanoviti, tu je riječ o dijelovima prijevoda „Kurana”. Kristijanović je dakle pokušavao i tekstove iz „Kurana” predstaviti hrvatskoj (katoličkoj!) javnosti. Ti se dijelovi ne nalaze više skupa, nego se čuju pod sign. NSBZ: R 3645.

97 ŠOJAT, n. dj., 108. – donosi ovakav naslov: (Djela apostolska i listi sv. Pavla). Ona sumnja da je riječ o autografu!

98 ŠOJAT, n. dj., 108. Poziva se na: Šime LJUBIĆ, *Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske*, knjiga II, Rieka, 1869, str. 536, prema kojem bi to bio prijevod Ivana Nepomuka Laša.